

STRUČNI STANDARDI ZA SPECIJALNE KNJIŽNICE U SLOVENIJI (2018. – 2028.)

PROFESSIONAL STANDARDS FOR SPECIAL LIBRARIES IN SLOVENIA (2018-2028)

Barbara Kavčič

barbara.kavcic1@gov.si

Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino, INDOK center – knjižnica

Violetta Bottazzo

violetta.bottazzo@gmail.com

Članica IO Sekcije za specialne knjižnice pri ZBDS-u

UDK / UDC 026(083.744)(497.4)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Slovenske specijalne knjižnice važan su dio informacijske infrastrukturne mreže knjižnica u toj zemlji. Možemo ih naći u javnoj upravi, gospodarstvu, kulturi, zdravstvu i drugdje. Većina specijalnih knjižnica nesamostalna je i sastavni su dio matičnih ustanova u kojima imaju važnu ulogu u radnome procesu i u procesu obrazovanja zaposlenih. Svjetski trend razvoja specijalnih knjižnica ističe njihovu stratešku važnost i potrebu za njihovim aktivnim uključivanjem u strukturu sustava za upravljanje znanjem unutar matičnih ustanova, pa nije nevažno po kakvim su standardima organizirane i kako djeluju.

U prvom dijelu rada bit će prikazana povijest standarda za specijalne knjižnice u Sloveniji, sve do aktualnih standarda koji su bili prihvaćeni na Nacionalnom vijeću za knjižničarsku djelatnost 26. studenoga 2018. U drugom dijelu bit će predstavljeno istraživanje slovenskih specijalnih knjižnica koje je bilo provedeno radi pripreme stručnih standarda i upoznavanja Komisije za stručne standarde sa stvarnim stanjem u specijalnom knjižničarstvu. U trećem se dijelu predstavljaju stručni standardi, tj. njihov sadržaj, što obuhvaćaju i kako se primjenjuju u svakodnevnu radu u specijalnim knjižnicama.

Gljučne riječi: povijest razvoja, specijalne knjižnice, standardi, strategija razvoja, Slovenija

Summary

Special libraries in Slovenia are an essential part of information infrastructure of the science ecosystem in Slovenia. They are present in different spheres such as the public sector, culture, healthcare and economy. Special libraries are usually not independent and work as a part of a parent institution. The role special libraries play in the organisational structure is not negligible, as they contribute to a better workflow and a diverse workplace education and development of employees.

World trends in special libraries development are founded in their strategic power and the need for their active role in structuring the knowledge management systems inside the organisations whose existence and advancement they support. As an active part of an institution, they must function following the standards that are implemented in their parent organisation, as well as the standards that regulate and are in place for the special libraries. Compliance to both is crucial and gives special libraries the power to develop and be the critical element for organisational and social flourishing.

In the first part, the history, up until the current standards in of Slovenian special libraries, will be explained. The current standards have been approved and confirmed by the National Council for Library Activities on 26 November 2018, with a time limit of 10 years. In the second part, the Research of Slovenian Special Libraries will be introduced. The Research was the key for the Commission for Professional Standards for Special Libraries, as it revealed the current situation in the field. The third part of the presentation will focus on the standards themselves, their extent, application and use in everyday work in special libraries.

Key words: history review, Slovenia, special libraries, standards, strategic development

Uvod

Slovenske specijalne knjižnice važan su dio informacijske infrastrukturne mreže knjižnica u toj zemlji. Možemo ih naći u javnoj upravi, gospodarstvu, kulturi, zdravstvu i drugdje.¹ Većina je specijalnih knjižnica nesamostalna i sastavni su dio matičnih ustanova u kojima imaju važnu ulogu u radnom procesu i u procesu obrazovanja zaposlenih. Svjetski trend razvoja specijalnih knjižnica ističe njihovu stratešku važnost i potrebu za njihovim aktivnim uključivanjem u strukturu sustava za upravljanje znanjem unutar matičnih ustanova, pa nije nevažno po kakvim su standardima organizirane i kako djeluju.

U prvom dijelu rada bit će prikazana povijest standarda za specijalne knjižnice u Sloveniji sve do aktualnih standarda koji su bili prihvaćeni na Nacionalnom vije-

¹ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). // Uradni list RS 92(2015). [citirano: 2020-08-20]. Dostupno na: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2015-01-3612>

ću za knjižničarsku djelatnost 26. studenog 2018.² U drugom dijelu bit će predstavljeno istraživanje slovenskih specijalnih knjižnica provedeno radi pripreme stručnih standarda i upoznavanja Komisije za stručne standarde sa stvarnim stanjem u specijalnom knjižničarstvu. U trećem se dijelu predstavljaju stručni standardi: njihov sadržaj, što obuhvaćaju i kako se primjenjuju u svakodnevnu radu u specijalnim knjižnicama.

Povijesni pregled nastanka specijalnih knjižnica u Sloveniji

Nastajanje specijalnih knjižnica u Sloveniji

Prve specijalne knjižnice službeno su se u Sloveniji pojavile između 1962. i 1963.³ godine, a glavni razlog bilo je donošenje *Zakona o knjižnicama* 1962. godine. Prema njemu su se knjižnice, koje su željele biti dio Centralnoga kataloga te imati međuknjižničnu posudbu, morale registrirati. Da bi se knjižnica mogla registrirati, morala je biti stručno organizirana. Istodobno je Centralna tehnička knjižnica (CTK) u svoj godišnji program rada uvrstila evidentiranje i stručno organiziranje knjižnica. Popis knjižnica bio je realiziran 1966. godine, ali je od popisanih 58 knjižnica malo njih odgovaralo današnjoj percepciji specijalne knjižnice – vjerojatno 31, i to one koje su pripadale institutima, zavodima i raznim tvrtkama. U to je vrijeme CTK u registar upisivao i visokoškolske i školske knjižnice, koje je također svrstavao pod specijalne knjižnice. CTK se pri toj kategorizaciji naslanjao na UNESCO-ovu oznaku kako su specijalne knjižnice namijenjene uskom krugu stručnjaka, istraživača i znanstvenika, a njihove se zbirke odnose na određenu materiju specifična stručnog područja.

Najbolje su bile organizirane institutske knjižnice za koje je bilo karakteristično da su već tada imale slobodan pristup knjižničnoj građi. To su bile šezdesete godine dvadesetog stoljeća kada su se posebno razvijale knjižnice velikih tvornica. Za to doba važan je gospodarski razvoj i tehnički razvoj države, što je pogodovalo razvoju specijalnog knjižničarstva.

Rezultati velike anketa provedene 1970. godine pokazali su da specijalne knjižnice čine 62 % od ukupnog broja knjižnica, s 33 % udjela sveukupne knjižnične građe. Većina ih je bila smještena u Ljubljani. Od postojećih 147 specijalnih knjižnica samo je njih 67 bilo stručno organizirano, što je podrazumijevalo da imaju barem osnovni knjižnični katalog, inventarnu knjigu i stručni kadar. U okviru knjižnica po-

² Etični kodeks slovenskih knjižničarjev. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društva Slovenije, 1995.

³ Češnovar, N. Development of special libraries in Slovenia. // *Knjižnica* 46, 1/2(2002), 167-177.

čele su se pojavljivati i dokumentacijske službe koje su pripremale sažetke iz stručnih časopisa za uža, specijalna područja.

Mnoge su se specijalne knjižnice od 1984. godine počele uključivati u Znanstveni informacijski sustav Jugoslavije (tzv. sustav znanstveno-tehničkog informiranja), a nazivale su se specijaliziranim informacijskim centrima za pojedina stručna područja. Devedesete godine donose velike promjene na političkom i gospodarskom području, što se odrazilo i na specijalno knjižničarstvo. Od registriranih 186 specijalnih knjižnica mnoge nisu bile aktivne, a mnoga dotad velika poduzeća počela su ukidati svoje specijalne knjižnice, primjerice, Emo (Celje), Hidromontaža (Maribor), Pionir (Novo Mesto), Litostroj (Ljubljana) i mnoga druga.

Sekcija za specijalne knjižnice i stručna savjetovanja

U okviru Zveze bibliotekarskih društva Slovenije (ZBDS) 1983. godine osnovana je Sekcija za specijalne knjižnice kako bi se i dalje podupirao razvoj specijalnih knjižnica te njihovo uključivanje u Znanstveno-informacijski sustav Jugoslavije. Jedna od ideja sekcije bila je i organiziranje stručnih savjetovanja svake dvije godine kako bi pozvani stručnjaci na savjetovanju pomogli specijalnim knjižničarima da dobiju nova znanja za svoj razvoj i rad.

Zajednički nazivnik savjetovanja za specijalne knjižnice od prvog savjetovanja iz 1985.⁴ do onog u 2000. godini bio je: „Uloga specijalnih knjižnica pri ubrzanju društvenog i gospodarskog razvoja“. S godinama su se na savjetovanjima specijalnoga knjižničarstva obrađivala različita, za tu godinu aktualna područja, od pristupanja države Europskoj uniji, strateškog povezivanja specijalnih knjižnica i menadžmenta, kvalitete usluga, do organizacijskog, tehnološkog i komunikacijskog izazova u specijalnoj knjižnici te izgradnje knjižničnih zbirki, moderne informacijske tehnologije i njezine upotrebe u knjižnici i sl.

Organizatori savjetovanja za specijalne knjižnice od 1985. do 1996. godine bili su CTK i Sekcija za specijalne knjižnice u okviru ZBDS-a, a savjetovanja u godinama 1998. i 2000. organizira Sekcija za specijalne knjižnice i Nacionalna i univerzitetna knjižnica NUK. Savjetovanja su se uglavnom financirala iz kotizacija i manjih donacija ministarstva koje bi u tom trenutku bilo zaduženo za područje knjižničarstva. Treba istaknuti da se od prvog savjetovanja izdaje stručni zbornik, koji je obično bio predstavljen na savjetovanju.

⁴ Zaključki 1. posvetovanja Sekcije za specialne knjižnice. // Knjižnica 31, 1(1987), 139-140.

Uvod u nastajanje prvih Standarda za specijalne knjižnice Slovenije

Početak razmišljanja o slovenskim standardima za specijalne knjižnice vezan je uz prihvaćanje prvih *Jugoslavenskih standarda za specijalne biblioteke*⁵ u Sarajevu 1975. godine.⁶ Radna skupina koja je oblikovala jugoslavenske standarde bila je stacionirana u CTK-u (Ljubljana). Kako je s velikim zakašnjenjem, tek 1983. godine, ustanovljena Sekcija za specijalne knjižnice Slovenije, također sa sjedištem u CTK-u, ova je Sekcija preporučila upotrebu jedinih tada postojećih standarda za specijalne knjižnice, *Jugoslavenskih standarda za specijalne biblioteke* jer nije raspolagala drugima. Spomenuti standardi imali su veliku ulogu u osnivanju i razvoju specijalnih knjižnica u Sloveniji, ali unatoč tomu u nekim su dijelovima zaostajali za razvojem struke i standardima razvoja informacijske tehnologije. Stoga je oblikovanje slovenskih standarda za specijalne knjižnice postalo imperativ. Do tada su se specijalne knjižnice razvijale neovisno o postojećim standardima, decentralizirano, što se odrazilo i na jugoslavenski *Zakon o knjižničarstvu* iz 1982. godine u kojem se specijalne knjižnice tretiraju jednakopravno s drugim vrstama knjižnica. Usprkos tomu, isticala se važnost specijalnih knjižnica u procesu povezivanja. Ta specifičnost specijalnih knjižnica uzima se u obzir pri njihovu organiziranju te usklađivanju s područjem tadašnjeg društvenog sustava informiranja, istraživačke djelatnosti i ostalim propisima s područja znanstvenih i tehničkih te referalnih informacija.

Zakoni iz područja knjižničarstva i drugi propisi iz područja znanstvenih i tzv. tehničkih informacija poticali su povezivanje specijalnih knjižnica u posebno specijaliziranim stručnim i znanstvenim područjima sa sveučilišnim i visokoškolskim knjižnicama. Isticalo se, tada aktualno, uvođenje moderne informacijsko-komunikacijske tehnologije i umrežavanje specijalnih knjižnica, što bi standardi i trebali određivati. Bilo je i mnogo razmimoilaženja u terminologiji – ponekad termin „specijalna knjižnica“ uključuje i INDOK službe, drugdje se upotrebljava termin INDOK služba, INDOK jedinice, a najčešće se ti termini za knjižnicu upotrebljavaju u proizvodnim i komercijalnim organizacijama. Nasuprot tomu, javljaju se novi termini kao specijalizirani informacijski centri i specijalizirani INDOK centar, koji određuju organizacijski oblik povezivanja specijalnih, sveučilišnih i visokoškolskih knjižnica.

Profili zaposlenih u specijalnim knjižnicama, s obzirom na njihovo područje rada, također su različito definirani, i to za jednaka područja. Tako su se, među ostalim, u Sloveniji zaposlenici u specijalnim knjižnicama nazivali dokumentaristi ili informatori, a po jedinim tadašnjim jugoslavenskim standardima za specijalne knjiž-

⁵ Jugoslavenski standardi za specialne biblioteke. // Šesta skupština Saveza društava bibliotekara Jugoslavije. Sarajevo: Savez društava bibliotekara Jugoslavije, 1975.

⁶ Češnovar, N. Practical application of standards in special libraries. // Knjižnica 42, 2/3(1998), 183-194.

nice nazivali su se „specijalni bibliotekari“. Uza sve spomenuto, informacijski sustavi specijalnih knjižnica dobivali su na važnosti pri uključivanju poslovnih sustava u europske integracijske procese.

Sve navedeno, kao i nerazmjerni razvoj specijalnih knjižnica u Sloveniji, te težnja struke da se potakne brži razvoj i afirmacija specijalnih knjižnica, pridonijelo je potrebi za novim, modernim standardima za ovu vrstu knjižnica. Tako je oformljena radna skupina za izradu novih *Standarda za specijalne knjižnice Slovenije*, koji su bili prihvaćeni na 13. skupštini ZBDS-a, 26. listopada 1990. u Novoj Gorici.⁷ Prihvaćeni standardi pokrivali su sedam područja organizacije i rada u specijalnoj knjižnici kao što su: organizacija u specijalnoj knjižnici, položaj specijalne knjižnice u ustanovi, radnici u specijalnoj knjižnici, knjižnična građa, usluge u specijalnoj knjižnici, prostor i oprema. Slovenski standardi za specijalne knjižnice iz 1990. vrijedili su do prihvaćanja novih *Stručnih standarda za specijalne knjižnice Slovenije 2018*.

Istraživanje o stvarnom stanju specijalnih knjižnica u Sloveniji

Raznolikost specijalnih knjižnica jedna je od najvažnijih karakteristika ovog tipa knjižnica jer je područje njihova djelovanja određeno odredbama matične ustanove. U Sloveniji je mali broj specijalnih knjižnica koje djeluju kao samostalne jedinice. Svim specijalnim knjižnicama u svijetu zajednička je raznolikost, a s tim se izazovom knjižnice nose na različite načine. Dio ih je razvio posebne standarde za specijalne knjižnice općenito, dio je razvio standarde za određen tip specijalnih knjižnica, a neke su se od njih usredotočile na različite aspekte djelovanja specijalnih knjižnica. Pri pripremi *Stručnih standarda za specijalne knjižnice Slovenije* radna se skupina usredotočila na stvarne potrebe specijalnih knjižnica u Sloveniji. Da bi postigli zadani cilj, provedeno je istraživanje o stvarnom stanju specijalnih knjižnica.

Istraživanje slovenskih specijalnih knjižnica⁸

Istraživanje slovenskih specijalnih knjižnica provedeno je u dva dijela. Prvi dio obuhvaćala je anketa upućena voditeljima specijalnih knjižnica, a drugi je dio bio namijenjen voditeljima matičnih ustanova, kojih su specijalne knjižnice sastavni dio. Kao zanimljivost, može se istaknuti sljedeće: prvu anketu ispunila je 91 osoba, a drugu tek 13. Oba puta bila je poslana na adrese 126 knjižnica. Kao problematična, bila su identificirana sljedeća područja:

⁷ Slovenski standardi za specialne knjižnice. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1990.

⁸ Raziskava slovenskih specialnih knjižnic. // Dlib. [citirano: 2020-08-01]. Dostupno na: https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/raziskava_specialnih_knjiznic.pdf

- status specijalnoga knjižničara u matičnoj ustanovi – pokazalo se da status knjižničara često nije jasno definiran ili je izrazito neravnopravan sa statusom zaposlenika u drugim organizacijskim jedinicama u matičnoj ustanovi
- neodgovarajuća evaluacijska djelatnost u specijalnoj knjižnici – kontinuirano praćenje razvoja i djelovanja knjižnice važno je oruđe pri planiranju njezina djelovanja i uvođenju novih usluga
- nedovoljno planiranje razvoja kadra u specijalnoj knjižnici – u središtu razvoja morao bi biti profil modernoga specijalnoga knjižničara.

Istraživanje je pokazalo još neke zanimljivosti:

- neposredna podređenost knjižnice najvišem vodstvu matične ustanove ne utječe nužno na bolju poziciju specijalne knjižnice u matičnoj ustanovi
- nedostatak stručnih kadrova u većini specijalnih knjižnica
- nedostatak komunikacijskih vještina voditelja i nedovoljna suradnja voditelja specijalnih knjižnica s vodstvom matične ustanove, kao i s korisnicima usluga knjižnice te iste matične ustanove.

Ovdje treba spomenuti i proturječnost pri kategorizaciji specijalnih knjižnica u različitim slovenskim izvorima.

Tijekom istraživanja, uzimajući u obzir dobivene rezultate ankete, oblikovao se profil specijalnoga knjižničara. Specijalni bi knjižničar trebao, osim knjižničarske i informacijske znanosti, poznavati i područje rada matične ustanove. Unatoč tomu, istraživanje je pokazalo kako većina specijalnih knjižničara područje rada matične ustanove smatra manje važnim od poznavanja knjižničarskih i informacijskih vještina. Također, većina specijalnih knjižničara daje prednost stručnim sposobnostima i knjižničnom radu pred osobnim karakteristikama knjižničara, koje su itekako važne za vođenje knjižnice, kao i za interakciju s vodstvom matične ustanove.

Pošto je provedeno istraživanje proučena je sva relevantna literatura koja je, uz rezultate istraživanja, dala bolji uvid u potrebe specijalnih knjižnica u Sloveniji. U skladu s rezultatima istraživanja oblikovala su se područja/poglavlja budućih standarda, a svako se područje dijelilo na sadržajni dio, kvalitativne i kvantitativne pokazatelje te preporučenu stručnu literaturu za pojedini sadržajni dio. Na kraju *Stručnih standarda* dodan je i informativni ocjenjivački formular za kvalitativne i kvantitativne pokazatelje te *Prijedlog pokazatelja za knjižničnu djelatnost*, kao i zajednička literatura.

Stručni standardi za specijalne knjižnice u Sloveniji (2018. – 2028.)⁹

Stručni standardi sastoje se od devet tematskih poglavlja koja pokrivaju sav rad specijalnih knjižnica. Ova su poglavlja dopunjena standardima i literaturom koja je sadržajno povezana sa svakim pojedinačnim poglavljem. Sadržajnim poglavljima dodani su prilozi koji sadržavaju niz kvalitativnih i kvantitativnih pokazatelja i prijedlog za odabir pokazatelja kako bi se olakšala evaluacija knjižnične djelatnosti. Standardi sadržavaju i kumulativnu bibliografiju. Tako se stručni standardi sastoje od uvodnog dijela, u kojem se jasno vidi kako i zašto su standardi nastali, namjena standarda, prijedlog upotrebe, prikaz strukture standarda, a dodane su i definicije korištenih stručnih izraza. Poslije uvoda slijede stručni standardi za specijalne knjižnice, koji se sastoje od sljedećih poglavlja, opisanih u nastavku teksta.

Namjena, misija i cilj knjižnice

U ovom poglavlju opisan je položaj specijalne knjižnice u matičnoj ustanovi. Istaknuta je potreba za ravnopravnosti s drugim organizacijskim jedinicama u matičnoj ustanovi jer ona omogućuje bolje rezultate rada i efikasnije djelovanje. Ravnopravnost također omogućuje knjižnici djelovanje radi zajedničkog dobra i postizanja ciljeva matične ustanove. Kada je definiran položaj specijalne knjižnice unutar matične ustanove, tada je moguć i kvalitetan poslovni odnos unutar i izvan matične ustanove, što istodobno pridonosi jačanju položaja knjižnice i postizanju namjene i cilja same knjižnice.

Upravljanje knjižnicom i njezino vođenje

Drugo poglavlje razmatra status knjižnice i njezino funkcioniranje, koje mora biti definirano poslovnikom. Način i djelokrug rada knjižnice moraju biti dobro razrađeni u internim aktima knjižnice, a zadatke i ciljeve specijalne knjižnice potrebno je prilagoditi cilju i razvoju matične ustanove čiji je sastavni dio. Vođenje knjižnice mora biti efikasno iako ovisi o uložnim sredstvima.

⁹ Strokovni standardi za specialne knjižnice (26. 11. 2018-25. 11. 2028). [citirano: 2020-08-01]. Dostupno na: https://mreznik.nuk.uni-lj.si/static/IRIS/Zakonski_predpisi/Standardi_za_specialne_knjiznice_2018_2028.pdf

Planiranje, izvještavanje i evaluacija knjižnične djelatnosti

U trećem poglavlju objašnjeni su važnost i način planiranja razvoja knjižnice. Istaknuto je kako se ciljevi specijalne knjižnice moraju uskladiti s ciljevima i strateškim dokumentima matične ustanove. Godišnji izvještaj knjižnice mora biti usklađen s izvještajem matične ustanove te podupirati njezine napore i ciljeve. Pri izradi plana potrebno je definirati ciljeve i metode te način postizanja zadanih ciljeva. Ciljevi se moraju neprestano ažurirati, a podložni su promjenama u okruženju, a to se odnosi i na strateške i na godišnje planove.

Ovo poglavlje donosi i postupke samoevaluacije koji pridonose stvaranju jasnije slike stvarna stanja knjižnice, ali je pri tome potrebno zorno definirati metodologiju (kvalitativni i kvantitativni pokazatelji). Samoevaluacija se provodi u unaprijed određenim razmacima. Bit svih navedenih planova, evaluacije, izvještaja i praćenja razvoja poboljšanje je rada i usluga knjižnice te je potpora matičnoj ustanovi.

Prostori i oprema knjižnice

Četvrto poglavlje posvećeno je stvarnim mogućnostima prostornog razvoja knjižnice i potrebama zaposlenika u njoj, ali i izvan nje. Osim toga, ne smije se zaboraviti na neprestane promjene u informacijskom društvu i sve izazovnije potrebe korisnika za različitim uslugama, koje zahtijevaju promjene u prostoru i opremi knjižnice. U ovom poglavlju jedan je dio posvećen i upravljanju knjižnicama dogodi li se nezgoda. Osim toga, govori se i o važnosti dostupnosti knjižničnih zbirki korisnicima s posebnim potrebama.

Knjižničari i ostali zaposlenici u knjižnici

Zapošljavanje stručnoga kadra u specijalnim knjižnicama predugo je bilo u drugom planu. Peto poglavlje daje jasne smjernice o tome kako treba svakodnevno i kontinuirano razvijati vještine knjižničara i ostalih zaposlenika u specijalnim knjižnicama. Daju se i smjernice kako to sustavno omogućiti ne samo voditelju knjižnice već i ostalim zaposlenicima, uz realno razmatranje trenutačne situacije u knjižnici, kao i uzimanje u obzir potencijala koje imaju knjižnica i matična ustanova.

Financiranje i proračun knjižnice

Ovo poglavlje odnosi se na određivanje visine sredstava potrebnih i utrošenih u knjižnici. Nužno je precizno odrediti potrebnu količinu godišnjih sredstava za rad, nabavu, obrazovanje i investicije. Pri njihovom planiranju mora se uzeti u obzir spe-

cifličnost matične ustanove i okruženja te mogućnost osiguravanja dodatnih sredstava iz drugih izvora, koliko god je to moguće. U ovom se poglavlju ističe redovito izvještavanje o učinkovitu trošenju sredstava upravi matične ustanove, u skladu s internim aktima ustanove.

Knjižnična zbirka

Specijalna knjižnica mora se brinuti o razvoju i izgradnji knjižnične zbirke uzimajući u obzir misiju i ciljeve matične ustanove i razvoj informacijske tehnologije. Knjižnica svakako mora uzeti u obzir i potrebe svojih korisnika. Stručni standardi u ovom poglavlju preporučuju knjižnici posjedovanje pravilnika koji jasno definira prioritet u izgradnji i razvoju knjižnične zbirke. Knjižničnu zbirku preporučljivo je organizirati na način koji omogućuje efikasno čuvanje i dostupnost, vodeći se pritom stručnim standardima za specijalne knjižnice. Pristup knjižničnoj zbirci mora biti definiran u pravilniku koji je dostupan i korisnicima. To se odnosi i na fizičku i na digitalnu zbirku kojom raspolaže specijalna knjižnica.

Knjižnične usluge

Ovo poglavlje definira osnovne usluge u specijalnoj knjižnici. Usluge u specijalnoj knjižnici moraju biti organizirane na takav način da korisnicima omogućuju efikasno korištenje knjižnicom i prilagodbu razvoju informacijske tehnologije. Jedna od usluga koju knjižnica mora pružati svakako je istraživanje vlastitih aktivnosti i objavljivanje u stručnim publikacijama.

Komuniciranje, sudjelovanje i povezivanje

Konkretna i jasna poslovna komunikacija na svim razinama pridonosi efikasnijem radu knjižnice. Stoga je nužno da voditelj knjižnice njeguje dobru komunikaciju na svim razinama sudjelovanja. U skladu s time, knjižnica korisnicima organizira stručno vođene obilaske i predavanja, kao i prezentacije o radu knjižnice i njezinim uslugama. Dobra komunikacija i protok informacija ne bi se trebali ograničiti samo na korisnike knjižnice iz matične ustanove već bi se kontakti, dobro sudjelovanje i komunikacija morali proširiti i na druge srodne ustanove u zemlji i u inozemstvu. Osim toga, ne smije se zaboraviti ni na aktivno sudjelovanje u stručnim udrugama.

Prilozi

Prvi prilog čine Kvalitativni pokazatelji prikazani na Slici 1. Skup kvalitativnih pokazatelja osmišljen je tako da se njima svaka knjižnica može koristiti na svoj način i sama odlučiti koje će aspekte pratiti i razvijati.

Kvalitativni kazalci	DA	NE
7 Knjižnična zbirka		
Knjižnična zbirka po obsegu in kakovosti ustreza potrebam informacijske podpore matične organizacije (7.1, 7.2)		
Knjižnica ima izdelano nabavno politiko knjižničnega gradiva v pisnem dokumentu (7.3)		
Vse knjižnično gradivo, ki ga knjižnica hrani, je ustrezno, ažurno in strokovno obdelano (7.4, 7.5)		
Knjižnica izvaja primerjave knjižnične zbirke z zbirkami sorodnih knjižnic (7.5)		
Knjižnica ima izdelan pisni dokument o pogojih uporabe in izposoje knjižničnega gradiva za vse kategorije uporabnikov (7.6)		
Knjižnica zagotavlja ustrezen fizičen oziroma elektronski dostop do knjižnične zbirke in drugih informacijskih virov (7.6)		
Odpiralni čas knjižnice je usklajen s potrebami uporabnikov knjižnice (7.6)		
Odpiralni čas knjižnice je usklajen z delovnim časom matične organizacije (7.6)		
Knjižnica ima izdelano politiko odpisa knjižničnega gradiva (7.7)		
Zaposleni v matični organizaciji sodelujejo pri oblikovanju, razvoju ter evalvaciji knjižnične zbirke (7.7)		
Knjižnica izvaja evalvacijo knjižnične zbirke in drugih informacijskih virov (7.7)		
Knjižnica zagotavlja hitro in učinkovito medknjižnično izposajo gradiva ter posredovanje dokumentov, ki jih nima v lastni zbirki (7.7)		
Knjižnica pri nabavi elektronskih informacijskih virov sodeluje v konzorcijih (7.8)		
Knjižnica zagotavlja ustrezen nadzor nad uporabo licenciranih informacijskih virov (7.9)		
Če je knjižnica zadolžena za kakršno koli digitalizacijo svoje zbirke, mora poskrbeti, glede na avtorsko pravo, za ustrezno hrambo, zaščito in dostop do takšne zbirke (7.10)		

Slika 1. Primjer odabira kvalitativnih pokazatelja za sedmo poglavje

Kvantitativni pokazatelji (Slika 2.) klasičniji su način praćenja razvoja knjižnica, ali u kombinaciji s kvalitativnima, vrlo su dobar pokazatelj stanja.

Kvantitativni kazalci	VREDNOST
7 Knjižnična zbirka	
Velikost knjižnične zbirke (število enot)	
Letni prirast knjižnične zbirke (število enot)	
Število tekoče naročenih naslovov serijskih publikacij samostojno	
Število tekoče naročenih naslovov serijskih publikacij preko konzorcijev	
Število digitaliziranih naslovov publikacij iz lastne knjižnične zbirke	
Letni prirast digitaliziranega gradiva	

Slika 2. Primjer kvantitativnih pokazatelja za sedmo poglavlje

Dodatci *Standardima za specijalne knjižnice u Sloveniji* ističu potrebu kontinuirana i redovita praćenja razvoja knjižnice. Kvalitativni pokazatelji dodatak su ustaljenijim kvantitativnim mjerenjima koja sama po sebi nisu dostatana. Kombinacijom obaju pokazatelja dobivamo mnogo bolju sliku stanja u specijalnoj knjižnici. Skup pokazatelja također upućuje na to u kojem smjeru treba ići razvoj knjižnice.

Zaključak

Pri pripremama stručnih standarda za specijalne knjižnice u Sloveniji u prvom je planu bila svijest o prijekoj potrebi stvaranja novih standarda, kao i posebnost slovenskih specijalnih knjižnica. Upravo je zato radna skupina za izradu standarda kao formu uzela neobveznu upotrebu stručnih standarda za specijalne knjižnice. Iako upotreba stručnih standarda nije obvezna, već se preporučuje, knjižnice se potiču na primjenu onih kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja koji odgovaraju pojedinoj specijalnoj knjižnici. Sustavno praćenje kvalitativnih i kvantitativnih aspekata rada knjižnice omogućit će voditelju knjižnice donošenje primjerenih odluka na temelju stvarnih podataka, što je i potkrijepljeno opipljivim podacima i iskustvom. Na taj bi se način ispunila glavna svrha i cilj stvaranja novih stručnih standarda, a to je poticanje razvoja specijalnih knjižnica u Sloveniji.

Stručni su standardi nužni kao pomoć i preporuka doprinosu razvoja specijalnih knjižnica u Sloveniji. Svojom strukturom i otvorenim načinom primjene standardi omogućuju jednostavnu i trenutačnu primjenu u svim vrstama specijalnih knjižnica. Usmjereni su na promicanje i razvoj onog najboljeg u specijalnim knjižnicama te za što efikasniji rad. Stručni su standardi vremenski ograničeni, na razdoblje od 2018. do 2028. godine, čime bi se željelo nastaviti zacrtanim putem budućeg razvoja specijalnoga knjižničarstva u Sloveniji.

Uza sve navedeno, potrebno je uzeti u obzir to da ni jedan standard ne može utjecati na razvoj i pridonijeti poboljšanju struke ako ostane mrtvo slovo na papiru. Da bi se specijalno knjižničarstvo nastavilo razvijati, presudna je primjena i testira-

nje stručnih standarda. Jedino tako moguće je utvrditi nedostatke i otkriti područja rada na kojima su potrebna poboljšanja. Uza stalan razvoj i nadogradnju te suradnju svih zainteresiranih strana omogućit će se takav razvoj stručnih standarda koji će zaista biti snažna i dugoročna potpora razvoju specijalnih knjižnica. Stalnom suradnjom i zajedničkim naporima mogu se razviti alate koji će biti od opće koristi i pridonijeti ispunjenju misije svih knjižnica te općem dobru društva.

Literatura

- Češnovar, N. Development of special libraries in Slovenia. // Knjižnica 46, 1/2(2002), 167-177.
- Češnovar, N. Practical application of standards in special libraries. // Knjižnica 42, 2/3(1998), 183-194.
- Etični kodeks slovenskih knjižničarjev. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, 1995.
- Jugoslavenski standardi za specialne biblioteke. // Šesta skupština Saveza društava bibliotekara Jugoslavije. Sarajevo: Savez društava bibliotekara Jugoslavije, 1975.
- Raziskava slovenskih specialnih knjižnic. // Dlib. [citirano: 2020-08-01]. Dostupno na: https://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/raziskava_specialnih_knjiznic.pdf
- Slovenski standardi za specialne knjižnice. Ljubljana: Centralna tehniška knjižnica, 1990.
- Strokovni standardi za specialne knjižnice (26. 11. 2018-25. 11. 2028). [citirano: 2020-08-01]. Dostupno na: https://mreznik.nuk.uni-lj.si/static/IRIS/Zakonski_predpisi/Standardi_za_specialne_knjiznice_2018_2028.pdf
- Zaključki 1. posvetovanja Sekcije za specialne knjižnice. // Knjižnica 31, 1(1987), 139-140.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). // Uradni list RS 92(2015). [citirano: 2020-08-20]. Dostupno na: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2015-01-3612>